

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра української філології

**Курсова робота
на тему:**

**«ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ ТА НАВЧАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПУНКТУАЦІЇ
ПРИ ОДНОРІДНИХ ЧЛЕНАХ РЕЧЕННЯ»**

студентки групи СЛукр 03-20
філологічного факультету освітніх технологій
спеціальності 014 Середня освіта, Українська мова
і література
освітньої програми Українська мова і література,
англійська мова, зарубіжна література
Бобрик Юлії Олексіївни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Заскалета В. П.

Кількість балів _____
Національна шкала _____
Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
1.1. Пунктуація як розділ мовознавства. Термінологійний апарат пунктуації	5
1.2. Поняття про однорідність членів речення	8
1.3. Проблема однорідності означень. Критерії визначення однорідних означень.....	10
1.4. Пунктуація при однорідних членах речення.....	12
РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (на матеріалі вивчення пунктуації при однорідних членах речення)	13
2.1. Поняття предметної компетентності та синтаксичної і пунктуаційної компетентностей як її складників.....	13
2.2. Загальний огляд навчання учнів ЗЗСО пунктуації при однорідних членах речення.....	15
2.3. Типологія вправ для формування пунктуаційної компетентності при однорідних членах речення.....	18
ВИСНОВКИ	24
РЕЗЮМЕ	25
RESUME	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27

ВСТУП

Актуальність теми дослідження

Вивчення однорідних членів речення та правил пунктуації при них є важливою складовою вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах. Уміння правильно вживати розділові знаки при однорідних членах речення свідчить про грамотність та мовну культуру людини, є необхідною умовою для успішного навчання у вищих навчальних закладах та подальшої кар'єри.

У сучасних умовах рівень пунктуаційної грамотності, зокрема учнів ЗЗСО, має тенденцію до зниження. Це пов'язано з низкою факторів, таких як вплив комп'ютера та інтернету, де не завжди дотримуються правил мови, зменшення кількості годин, відведених на вивчення української мови в школі, та ін.

У зв'язку з цим актуальним є дослідження методики навчання учнів ЗЗСО пунктуації при однорідних членах речення, розробка нових методів та підходів до викладання даної теми, які допоможуть учням оволодіти правилами пунктуації та навчитися правильно вживати розділові знаки.

Результати дослідження теми «Однорідні члени речення та навчання учнів ЗЗСО пунктуації при однорідних членах речення» можуть бути використані для розробки нових методів та підходів до викладання пунктуації при однорідних членах речення в ЗЗСО; покращення мовної підготовки учнів ЗЗСО; формування в них стійких навичок грамотного письма.

Дослідження речень з однорідними членами зацікавило багатьох вчених у сфері мовознавства, проте на сьогоднішній день відсутні монографічні описи, які систематизували б усі рівні організації таких речень. Значний внесок у вивчення цієї проблематики зробили такі вчені як В.В. Виноградов, С.П. Бевзенко, І. Р. Вихованець та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, проблема формування пунктуаційної компетентності учнів ЗЗСО залишається

актуальною. Це пов'язано з тим, що учні часто відчують труднощі при вивченні правил пунктуації при однорідних членах речення, роблять помилки у вживанні розділових знаків.

Об'єктом дослідження є процес навчання пунктуації при однорідних членах речення в ЗЗСО.

Предметом дослідження є методи і прийоми навчання учнів ЗЗСО пунктуації при однорідних членах речення.

Метою дослідження є випрацювання методики навчання учнів ЗЗСО пунктуації при однорідних членах речення, яка допоможе їм оволодіти правилами пунктуації та навчитися правильно вживати розділові знаки.

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати такі **завдання**:

- 1) проаналізувати теоретичні засади вживання розділових знаків при однорідних членах речення;
- 2) вивчити сучасний стан методики навчання учнів ЗЗСО пунктуації при однорідних членах речення;
- 3) розробити методику навчання учнів ЗЗСО пунктуації при однорідних членах речення;
- 4) експериментально перевірити ефективність розробленої методики.

Методи дослідження. У курсовій роботі використано метод аналізу, а також класифікаційний, узагальнувальний методи дослідження.

Теоретичне і практичне значення дослідження. Отримані результати курсової роботи можуть бути корисними при вивченні синтаксису у курсі сучасної української літературної мови та можуть знайти використання в шкільній практиці для оптимізації процесу навчання.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів та висновків, а також списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи – 29 сторінок.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Пунктуація як розділ мовознавства. Термінологійний апарат пунктуації

Пунктуація – це система правил вживання розділових знаків на письмі, яка ґрунтується на принципах логічності, виразності та чіткості. Термін «пунктуація» походить від латинського слова «punctus», що означає «точка». Вивчення пунктуації як окремої галузі мовознавства відбувається в контексті її впливу на розуміння тексту та правильного вираження думок. Це розділ мовознавства, який займається вживанням розділових знаків на письмі та вивченням однорідних членів речень. Розділові знаки, крапки, коми, тире та інші символи, не мають звукового вираження, але відіграють важливу роль у розумінні тексту (Степаненко, 2024).

Як слушно зауважують мовознавці, розділові знаки допомагають:

- розділити текст на граматично та смислово завершені частини: речення, його члени, фрази;
- виділити окремі слова, групи слів, речення, фрази, щоб підкреслити їхню смислову або емоційну вагу;
- передати на письмі інтонацію мовця: паузи, логічний наголос, емоції;
- чітко виразити логічні зв'язки між частинами тексту: причину, наслідок, протиставлення, умови, час дії тощо;
- передати емоції мовця: його ставлення до того, про що йдеться в тексті;
- завдяки пунктуації текст стає чітким, зрозумілим, виразним і емоційним.

Пунктуація виконує низку функцій, зокрема такі:

1. Розділова функція. Ця функція пунктуації є основною, вона полягає у розчленуванні тексту на граматично та смислово завершені частини – речення, його члени, фрази. Завдяки цій функції чітко виокремлюються синтаксичні конструкції, їх взаємозв'язки та підпорядкованість.

2. Видільна функція. Суть цієї функції полягає у виокремленні слів, груп слів, речень, фраз, щоб наголосити на їхній важливості, смислового навантаженні або емоційному заряду.

3. Інтенаційна функція. Суть цієї функції в передачі на письмі інтонації мовця, пауз, логічного наголосу, емоцій. Розділові знаки допомагають читачеві візуально уявити, як звучатиме текст в усній мові, роблячи його більш виразним і динамічним.

4. Логічна функція. Завдяки цій функції логічні зв'язки між частинами тексту, причина, наслідок, протиставлення, умова, час дії чітко виражені. Логічні розділові знаки допомагають читачеві зрозуміти структуру тексту, його аргументи та висновки.

5. Емоційна функція. Попри позірну другорядність, ця функція пунктуації також дуже важлива, оскільки нерідко пунктуація допомагає передати емоції мовця, ставлення до того, про що йдеться в тексті.

Важливо зазначити, що знання правил пунктуації сприяє розвитку грамотності. Також школярі вчаться чітко й логічно висловлювати свої думки, правильно використовувати мовні конструкції. Завдяки аналітичним здібностям учні зможуть аналізувати текст, визначати його структуру, смислові зв'язки між частинами, емоційну спрямованість. Крім того, школярі розвивають творчі здібності, практикуючи використання розділових знаків для підкреслення смислових нюансів, створення емоційного ефекту.

Для належного розуміння пунктуації необхідно ознайомитися з ключовими термінами та поняттями, що використовуються в цій галузі, зокрема такими, як пунктуаційна норма, пунктуаційне правило, пунктуаційна помилка, розділовий знак, нормативний розділовий знак, індивідуально-авторський розділовий знак, пунктограма.

Пунктуаційна норма – це система правил та стандартів, які визначають правильне використання розділових знаків у мовленні. Ці норми можуть відрізнятися залежно від мови, стилю письма та контексту, але вони загалом відображають загальноприйняті уявлення про те, яким чином повинен бути оформлений текст для досягнення кращого зрозуміння та виразності.

Пунктуаційне правило – це конкретна інструкція щодо використання розділових знаків у певних ситуаціях. Наприклад, правило використання коми перед сполучником "і" у списку, правило використання тире для виділення вставних конструкцій тощо.

Пунктуаційна помилка – невідповідність використання розділових знаків в тексті вимогам пунктуаційної норми чи правилам. Наприклад, відсутність розділового знака там, де він потрібен, або неправильне його розміщення.

Розділовий знак означає символ або знак, який використовується для позначення пауз, логічних зв'язків та інших відношень між частинами тексту. До розділових знаків відносяться кома, крапка, тире, коса риска, дужки тощо.

Нормативний розділовий знак пояснюють як розділовий знак, який відповідає встановленим мовною нормою чи стандартом пунктуаційним вимогам. Наприклад, українська мова має свої стандарти використання розділових знаків, які визначаються правописом.

Індивідуально-авторський розділовий знак автор використовує згідно з власними мовними уподобаннями чи стилем. Наприклад, деякі письменники можуть активно використовувати тире для виділення важливих думок, тоді як інші можуть уникати його взагалі.

Пунктограма – це система спеціальних знаків, які використовуються для позначення структурних елементів тексту та їхніх взаємозв'язків. Наприклад, маркери списків, вказівки на перехід до наступного розділу або пункту, розгалуження в тексті тощо.

Отже, ці терміни разом створюють основу для розуміння та аналізу пунктуації як важливої складової мови (Степаненко, 2024).

1.2. Поняття про однорідність членів речення

Згідно Шульжуком К. Ф. (2004 с. 152-160), **однорідні члени речення** – це члени речення, які виражають одне й те саме поняття або ознаку. Вони повинні мати спільне значення, описувати один предмет або явище з однієї сторони. Наприклад, у реченні «Він був доброю, чесною, мужньою людиною» однорідні члени (доброю, чесною, мужньою) описують одну й ту саму особу з точки зору її моральних якостей. Важливим є те що у реченні однорідні члени виконують синтаксичну функцію однаковою. Вони є однаковими членами речення: підметами, присудками, другорядними членами (додатками, обставинами, означеннями). Наприклад, у реченні «Він читав, писав, малював» однорідні члени («читав», «писав», «малював») є однорідними присудками.

Крім того, однорідні члени речення з'єднуються між собою інтонацією переліку та сполучниками. Інтонація переліку – це особлива інтонація, з якою вимовляються однорідні члени речення. Вона підкреслює їхню рівноправність і перелічує їх.

Сполучники можуть з'єднувати однорідні члени речення. До основних сполучників належать:

- *єднальні*: "і", "а", "та", "ні", "або", "якщо...то", "не тільки...але й".
- *протиставні*: "але", "а проте", "однак", "же", "разом з тим".
- *розділові*: "чи...чи", "або...або", "чи то...чи то", "не то...не то".

Важливо зазначити, що не всі члени речення, що відповідають на однакове питання, є однорідними. Також однорідні члени речення можуть бути замінені одним узагальнювальним словом. Це ще один спосіб перевірити, чи є члени речення однорідними. Якщо їх можна замінити одним словом, яке виражає те ж саме поняття, то вони, ймовірно, є однорідними.

Однорідні члени речення відокремлюються:

- Комами, якщо вони не з'єднані сполучниками.
- Сполучниками єднальними, протиставними та розділовими.

- Інтенацією й паузами (якщо однорідні члени речення складаються з двох частин, з'єднаних сполучником "і").

Однорідні члени речення є елементами, які мають подібну граматичну структуру та виконують однакову синтаксичну функцію в межах речення. Однорідні члени речення зазвичай мають однакову форму, відповідають одному і тому ж частиномовному елементу та виражають подібні ідеї чи дії.

Однаковість форми є однією із особливостей однорідних членів речення, ідеться про граматичну форму. Це означає, що вони відповідають одному і тому ж частиномовному елементу. Наприклад, у рядку «Вона читає книги та дивиться фільми» дієслова «читає» та «дивиться» є дієсловами у теперішньому часі однини, тому вони є однорідними за формою. Крім того, однорідні члени речення виконують однакову синтаксичну функцію в межах речення. Це означає, що вони виступають у тому ж реченні у подібній ролі. Наприклад, у реченні «Анастасія читає книги і відвідує музеї», обидва дії «читає книги» і «відвідує музеї» виконуються Анастасією, тобто вони однорідні за синтаксичною функцією. Також однорідні члени речення можуть мати подібне значення або виражати подібні ідеї. Це може бути виражено за допомогою синонімів, антонімів або словосполучень з подібним значенням. Наприклад, у реченні "Хлопець вчиться та займається спортом", обидві дії «вчиться» і «займається спортом» виражають інтереси чи заняття хлопця, тому вони є однорідними за значенням.

Однорідні члени речення використовують для створення різноманітних мовних конструкцій, що додають виражального багатства та ефектності мовленню. Вони допомагають у підсиленні логічного зв'язку між ідеями, узгодженні дій та об'єктів, а також у побудові більш складних синтаксичних структур. Однорідність членів речення відіграє важливу роль у формуванні синтаксичної структури мови. Розуміння її сутності та особливостей дозволяє вдосконалювати навички побудови складних речень, а також аналізувати та розуміти різноманітні тексти. Дослідження цього поняття є важливим аспектом вивчення синтаксису та мови взагалі.

1.3. Проблема однорідності означень. Критерії визначення однорідних означень

Проблема однорідності означень є актуальним аспектом у сфері мовознавства, що стосується правильного визначення та розрізнення однорідних означень у тексті. Однорідні означення, які розташовані поряд, мають подібну семантичну структуру та виконують схожу роль у мовленні. Проблема однорідності означень полягає в труднощах визначення та розрізнення означень, які виступають у тексті поруч та мають схожу семантичну структуру. Ця проблема часто виникає в процесі аналізу тексту, коли необхідно визначити місце розділення між окремими означеннями для забезпечення зрозумілості та логічної послідовності у мовленні.

Для того, щоб визначити однорідні означення, потрібно пам'ятати, що вони мають схожу семантичну структуру та виражають подібні ідеї або поняття. Це означає, що вони можуть бути синонімічними за значенням або відноситися до однієї теми чи категорії. Також однорідні означення зазвичай використовують подібні граматичні конструкції. Наприклад, вони можуть використовувати однакові частини мови, такі як іменники, прикметники або дієслова, та мати однакову синтаксичну побудову. Такі одиниці речення можуть мати подібну структуру та розташовані близько одне до одного у тексті. Наприклад, вони можуть бути розміщені поруч або в одному реченні. Однорідні означення зазвичай відображають логічну послідовність в мовленні та доповнюють один одного. Їх розташування поруч у тексті допомагає встановлювати зв'язок між ними та забезпечує логічний розвиток ідей.

Важливо відрізнити однорідні означення від неоднорідних. Неоднорідні означення в мові – це сполучення ознак, що характеризують предмет або явище з різних аспектів. Вони допомагають нам отримати більш повне уявлення про об'єкт, описуючи його з різних сторін. У неоднорідних означеннях часто поєднуються різні якісні або відносні прикметники, які характеризують предмет з різних сторін. Вони можуть виражати ознаки, що

стосуються різних родових понять або аспектів об'єкта, наприклад, описувати ступінь вияву ознаки, форму, колір або час.

Проблема однорідності означень в мовленні є важливим аспектом аналізу тексту та забезпечення його зрозумілості та логічності. Визначення критеріїв для ідентифікації однорідних означень допомагає мовознавцям та лінгвістам аналізувати мовний матеріал та розрізнити його компоненти з метою досягнення кращого розуміння тексту. Однорідні означення є важливим елементом мовлення, який додає різноманіття та ефективність у виразі думок та ідей. Вони допомагають у підсиленні логічного зв'язку між ідеями та використовуються в різних жанрах для досягнення різних комунікативних цілей. Розуміння концепції однорідних означень дозволяє краще розуміти та аналізувати текстові матеріали у мовознавчому аспекті.

1.4. Пунктуація при однорідних членах речення

Пунктуація є важливим аспектом правильного структурування тексту, особливо у випадках, коли мова йде про речення з однорідними членами. Аналізуючи використання розділових знаків у реченнях з однорідними членами, важливо враховувати декілька ключових аспектів, які впливають на текст. Функція розділових знаків у цьому випадку полягає у передачі кількості учасників подій, їхніх характеристик та відображенні синтаксичної та змістової структури речення. Однорідними можуть бути всі члени речення, якщо вони пояснюють той самий член речення і мають однакові синтаксичні функції. Вибір розділових знаків у таких випадках залежить від різноманітних критеріїв (Пономарів, Різун, Шевченко та ін., 2008, с. 342).

Кому ставлять між однорідними членами тоді, коли вони з'єднані без сполучників, а також у поєднанні однорідних членів із сполучниками, які вказують на протиставлення. Також цей розділовий знак потрібно використовувати тоді, коли є повторення розділових та єднальних сполучників. Якщо ж єднальні та розділові сполучники вживають один раз, коми не

ставлять. Не можна ставити кому у стійких виразах фразеологічного типу, навіть якщо є повторювані сполучники.

Використання тире належить до випадків протиставлення членів речення або у випадках, коли наступний однорідний член вказує на причину, наслідок або уточнення попередньої дії. Зважаючи на важливість синтаксичної однорідності, важливо, щоб речення з однорідними членами були однаковими за змістом та однорідно сполучалися зі словом, якого вони стосуються. Це забезпечить повноту, послідовність та чіткість мовлення, що є особливо важливим у науковому або офіційно-діловому стилі (Пономарів та ін. 2008, с. 342).

Отже, пунктуація – це не просто набір графічних символів, які розділяють текст на частини. Це система правил, що ґрунтується на принципах логічності, виразності та чіткості. Вона допомагає правильно розуміти написане, чітко висловлювати свої думки та надавати мовленню емоційного забарвлення. Пунктуаційні знаки допомагають розчленовувати текст на логічні частини: речення, його члени, фрази. Це робить його більш зрозумілим та структурованим. Завдяки пунктуації ми можемо виділити важливі слова, групи слів, речення, фрази. Це допомагає підкреслити їхню смислову або емоційну вагу, зробити акцент на певних аспектах висловлювання. Пунктуаційні знаки дозволяють передати на письмі інтонацію мовця: паузи, логічний наголос, емоції. Це робить мову більш живою, динамічною та емоційною.

Важливим аспектом є знання пунктуації при вживанні однорідних членів речення. Однорідні члени речення – це члени речення, які виражають одне й те саме поняття або ознаку. Вони повинні мати спільне значення, описувати один предмет або явище з одного боку. Однорідні члени речення виконують одну й ту саму синтаксичну функцію (підмета, присудка, другорядного члена) та з'єднуються між собою інтонацією переліку та сполучниками.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

(на матеріалі вивчення пунктуації при однорідних членах речення)

2.1. Поняття предметної компетентності та синтаксичної і пунктуаційної компетентностей як її складників

Згідно з чинною програмою з української мови НУШ предметну компетентність на уроці української мови визначають як систему знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного володіння мовою. Метою навчання української мови в школі є формування компетентного мовця, що володіє національно свідомою та духовно багатою мовною особистістю.

Головні завдання навчання української мови передбачають розвиток стійкої мотивації до вивчення мови, формування духовного світу учнів, розвиток комунікативних компетентностей, оволодіння мовною системою, аналіз мовних явищ та формування вміння аналізувати та оцінювати мовні факти.

Одним із ключових аспектів предметної компетентності є вміння розрізняти, аналізувати та класифікувати мовні явища. Крім того, учні повинні вміти працювати з текстом, шукати інформацію в різних джерелах та використовувати її для створення висловлення різних типів, стилів і жанрів.

Синтаксична компетентність у системі знання мови, навичок і умінь школярів відіграє ключову роль у комунікативному дискурсі. Вона передбачає здатність учнів користуватися літературною мовою, володіти різними синтаксичними мовними одиницями на різних рівнях структури мови. Синтаксична компетентність відображає не лише рівень мовного мислення та мовотворення учнів, але й їхню загальну культуру в мисленнєвому, поведінковому та почуттєвому аспектах.

Пунктуаційна компетентність, як складник мовної компетентності, є важливим елементом правописної грамотності школярів. Вона передбачає вміння учнів інтонаційно оформлювати усне мовлення на письмі та є

ключовим фактором у формуванні їхньої мовленнєвої компетентності. Розуміння норм сучасної української літературної мови, розвиток логічного мислення та мовлення, формування навичок виразного читання — всі ці аспекти залежать від рівня пунктуаційної компетентності учнів. Вивчення синтаксису й пунктуації створює умови для усвідомлення комунікативної функції мови та її здійснення.

На думку Н. Голуб (12 березня 2024 року), має бути лише одна предметна компетентність для кожного предмета. Ця компетентність має визначатися як здатність застосовувати знання та навички в різноманітних ситуаціях. Розвиток предметної компетентності неможливий в ізоляції від інших компетентностей. Компетентності мають формуватися в процесі інтегрованого навчання, яке передбачає поєднання знань, навичок, цінностей та особистих якостей учня. Також важливо використовувати сучасні технології на уроках. Це допоможе зробити навчання динамічним та цікавим. На практиці учні зможуть також розвивати свою інформаційну компетентність

Отже, синтаксична та пунктуаційна компетентності є важливими складниками мовної та мовленнєвої компетентностей учнів, оскільки сприяють їхньому вдосконаленню як у писемному, так і усному мовленні, а також розвитку загального рівня мовної культури.

Без розуміння синтаксичних правил і знання пунктуаційних норм складно досягти повного розуміння та вміння висловлювати свої думки письмово, однак уміння користуватися розділовими знаками та будувати речення відповідно до синтаксичних норм допомагає зрозуміти текст та виразити свої думки чітко та логічно.

Отже, поняття предметної компетентності в мовній сфері включає в себе як синтаксичну, так і пунктуаційну компетентності як складники, що допомагають зрозуміти та використовувати мовні засоби ефективно та адекватно.

2.2 Загальний огляд навчання учнів ЗЗСО пунктуації при однорідних членах речення

У Новій українській школі (НУШ) вивчення пунктуації при однорідних членах речення розпочинається з 5-го класу. У наступних класах учні поглиблюють свої знання з мови і починають докладніше вивчати граматичні правила, включаючи пунктуаційні. Зазвичай пунктуація при однорідних членах речення вивчається у контексті більш широкого вивчення синтаксису та граматики. Учні вивчають правила, які стосуються розміщення ком та інших розділових знаків при однорідних членах речення, а також вправляються у визначенні і редагуванні подібних конструкцій у текстах.

Пропонуємо розглянути програму 5-9 класів з української мови детальніше.

У 5 класі учні вивчають розділові знаки з однорідними членами речення. Це містить такі складові частини:

1. **Знаннєва складова:**
  - Пояснення ролі ОЧ, вставних слів, звертань..
  - Вміння формулювати вживання розділових знаків з однорідними членами, звертаннями та вставними словами у складному реченні.
2. **Діяльнісна складова:**
  - Розпізнавати однорідних членів речення.
  - Використання розділових знаків у реченнях з однорідними членами, звертаннями та вставними словами.
    - Формування навичок роботи зі складними реченнями з безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.
    - Використання розділових знаків між однорідними членами речення, обґрунтування їх уживання та виправлення пунктуаційних помилок.

Рекомендованими видами роботи є: аудіювання текстів з однорідними членами речення та формулювання відповідей на запитання за їхнім змістом; складання висловлення з використанням узагальнювальних слів при

однорідних членах речення. **Обов'язкові види робіт:** письмовий докладний переказ текстів з однорідними членами речення.

У 6 класі діти повторюють, узагальнюють і поглиблюють знання про однорідні члени в простому реченні. Учні повинні вміти пояснювати розділові знаки у реченнях із однорідними членами, знаходити і будувати речення з цими одиницями.

У 8 класі учні вивчають розділові знаки з однорідними членами речення на більш продуктивному та глибокому рівні, порівняно з попередніми класами.

Основні аспекти вивчення включають:

1. Знаннєву складову:

- Наведення прикладів речень, які містять однорідні члени.
- Пояснення правил вживання розділових знаків у таких реченнях.

2. Діяльнісну складову:

- Розпізнавання у тексті речень, ускладнених однорідними членами.
- Розрізнення однорідних та неоднорідних означень.
- Визначення смислових відношень між однорідними членами.
- Правильна інтонація речень з однорідними членами.
- Виявлення та виправлення пунктуаційних помилок, пов'язаних із вивченими правилами.
- Складання речень з однорідними членами різних типів зв'язку між ними, зокрема з парними сполучниками та узагальнювальними словами.

3. Ціннісну складову:

- Оцінювання виражальних можливостей речень, які містять однорідні члени в різних стилях мовлення.

У рамках цих компетенцій учні вивчають прості та ускладнені речення з однорідними членами, використовують різні види зв'язку та вправно користуються відповідною пунктуацією. Рекомендовані та обов'язкові види робіт спрямовані на практичне застосування отриманих знань у різних комунікативних ситуаціях.

Отже, програма української мови передбачає поетапне засвоєння матеріалу від простих до складніших типів речень з однорідними членами. Рекомендовані та обов'язкові види робіт спрямовані на практичне застосування отриманих знань у різних комунікативних ситуаціях. Усі класи зосереджують увагу на розвитку вмінь розрізняти, застосовувати та аналізувати розділові знаки в реченнях з однорідними членами, що дозволяє учням вільно та відповідально володіти мовленням на письмі та усно (МОН <https://goo.gl/93BNko>)

Шкільний підручник є освітньою книгою, яка містить інформацію з основних розділів мовознавства, відповідно до навчальних стандартів та програм. Він розроблений для навчання української мови, містить завдання, які спрямовані на розвиток вмінь та навичок учнів. Підручник сприяє самостійній роботі учнів як у класі, так і вдома, допомагаючи закріпити отримані знання. Він також дає змогу систематичного повторення матеріалу.

Щодо підручників варто зазначити, що є багато підручників, які містять як теоретичний матеріал, так і практичні завдання, що допоможуть учням зрозуміти та вивчити правила пунктуації, включно з використанням розділових знаків у реченнях з однорідними членами.

МОН України надав перелік рекомендованих підручників з української мови різних авторів: Авраменко О.М.; Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.; Заболотний О.В., Заболотний В.В.; Глазова О.П.; Бондаренко І.О., Будько Л.Г., та ін. Підручники цих авторів розроблені відповідно до вимог навчальних програм та стандартів Міністерства освіти і науки України і містять не лише теоретичний матеріал, але й різноманітні вправи та завдання для закріплення отриманих знань.

У підручниках з української мови для 5-9 класів можна знайти різноманітні вправи, що стосуються однорідних означень. Наприклад, завдання на **визначення однорідних означень**: учні можуть аналізувати речення та визначати однорідні означення у них; завдання знайти і виділити всі означення в реченні, а потім визначити, чи є вони однорідними. Можна

знайти вправи **на додавання/заміну однорідних означень**: Учні можуть отримати речення з однорідними означеннями та бути попрошені додати ще одне означення, яке б підійшло за змістом, або замінити існуючі означення на нові, щоб побачити, як це впливає на зміст речення. Існують і вправи на **формулювання речень з однорідними означеннями**: школярі можуть отримати слова або словосполучення та бути попрошені скласти з них речення з однорідними означеннями. Такі типи вправ допомагають учням розуміти, як однорідні означення використовуються в мовленні та як вони впливають на будову та зміст речень.

У сучасній українській системі освіти активно впроваджують компетентісно орієнтоване навчання. Це зумовлюється низкою факторів, зокрема потребою у випускниках, які володіють не лише знаннями, а й уміннями їх застосовувати в реальних життєвих ситуаціях, проте, незважаючи на значний інтерес до компетентісно орієнтованого підходу, залишаються актуальними питання щодо чіткого визначення його категоріального поля, зокрема в контексті навчання української мови. Одним із ключових аспектів цього навчання є чітке визначення компетенцій, які мають здобути учні. У цій сфері спостерігається певна невизначеність. Деякі автори пропонують виділяти множинні предметні компетенції, інші ж наголошують на єдності компетенцій. Крім того, існує дискусія щодо того, чи можна розвивати предметні компетенції в ізоляції одна від одної. Деякі дослідники вважають, що це можливо, інші ж дотримуються думки про необхідність інтеграції компетенцій.

2.3 Типологія вправ для формування пунктуаційної компетентності при однорідних членах речення

Формування пунктуаційної компетентності при однорідних членах речення учнів ЗЗСО потребує використання різноманітних методів та прийомів навчання. Одним із таких методів є використання системи вправ, що

ґрунтується на їх типології. За дидактичною метою вправи з пунктуації при однорідних членах речення можна поділити на такі типи:

1. Вправи на розпізнавання однорідних членів речення. Завданням є визначити однорідні члени речення, пояснити їх роль у реченні. Обладнання: дощці, роздатковому матеріалі, комп'ютер. Наприклад: "Підкреслити однорідні члени речення та пояснити їх роль у реченні: *В саду пахнуть півонії, троянди, лілії.* (перелічувальна функція)"; "Визначити та підкреслити однорідні члени речення, пояснити їх функцію: *Ні хмаринки, ні вітереця не було в небі.* (зіставлявальна функція)".

2. Вправи на розстановку розділових знаків. Потрібно розставити розділові знаки в реченнях з однорідними членами. **Приклади:** "Розставити розділові знаки в реченнях: *З неба падають сніг, дощ, град.* (перелічувальна функція)"; "Розставити розділові знаки в реченні: *Небо було ясне, чисте, безхмарне.* (зіставлявальна функція)".

3. Вправи на пояснення вживання розділових знаків. Треба пояснити розділові знаки. Використання – фронтальна робота, робота в групах, індивідуальна робота.

Приклади: "Пояснити правила вживання коми перед сполучником "і" в реченнях з однорідними членами", "Пояснити правила вживання двокрапки перед переліком однорідних членів речення".

4. Творчі вправи. Потрібно скласти речення з однорідними членами, використовуючи різні сполучники, узагальнювальні слова тощо. Використання: фронтальна робота, робота в групах, індивідуальна робота.

Приклади: "Скласти речення з однорідними членами, з'єднаними сполучником "і", які виконують перелічувальну функцію", "Скласти речення з узагальнювальним словом, що стоїть перед однорідними членами речення".

Під час педагогічної практики в коледжі імені В. Сухомлинського досвід вчителювання показав ефективність певних методів і прийомів на уроці під час вивчення пунктуації при однорідних членах речення. Насамперед важливою є різноманітність. Варто використовувати різні типи вправ, щоб учні не втрачали

інтересу до навчання. Важливим є індивідуальний підхід, необхідно враховувати рівень знань та навичок учнів при підборі вправ. Наочні таблиці, схеми, алгоритми допомагають учням зрозуміти тему краще.

Вдалим рішенням є застосування інтерактивних технологій. Вони стають все більш популярними в освіті, адже вони роблять навчання більш цікавим, динамічним та ефективним. Відомо безліч прикладів інтерактивних технологій, які можна використовувати для вивчення української мови. Наприклад, застосування платформи «Wordwall». У цьому сервісі ми бачимо різноманітність шаблонів і тем для конструювання вправ дозволяє вчителям дібрати завдання, які відповідають змісту та формі уроку. Створені завдання можна використовувати у різних форматах: під час онлайн-уроків, для самостійного опрацювання учнями з подальшим відслідковуванням прогресу, або навіть для використання на очних уроках шляхом завантаження матеріалу у pdf-форматі. Крім того, платформа має бібліотеку готових завдань, до яких можна звертатися як для використання безпосередньо, так і для натхнення при створенні власних завдань.

Наприклад, під час вивчення пунктуації при однорідних членах речення можна використати вправу, де потрібно розподілити речення на дві категорії (де є помилки при вживанні розділових знаків і де нема):

Без пунктуаційної помилки

Квітнуть вишні в моєму саду, пахнуть солодко, ніжно, тремтливо. ✓	Море й озеро, синій берег і широкий степ - усе заливе гарячим маревом. ✓	Серед долини зеленіють розкішні густі та високі верби. ✓	Тужлива пісня зринає з сопліки та не розважає сумного серця. ✓	На Колімі запало чебрецем, і руто-м'ятою, і кропивою. ✓
Справжні чудеса можна побачити уві сні або в казці. ✓	І сміх і гріх було дивитися на цю недоладну постать. ✓	Бурлаки стояли ні живі ні мертві. ✓	На річці, у лісі, на полі — усюди німа тиша. ✓	Зображення флори і фауни: квітів, дерев, тварин — свідчать про обожнення природи нашими предками. ✓

З пунктуаційною помилкою

Є в нас сила і правда, і слава, і земля своя рідна й свята. ✓	А ти знов мені снишся на стежці гіркої розлуки синім лугом, ромашкою, й птицею з канівських круч. ✓	Їхав, їхав козаченько лугом, долиною та лісочком, та садочком до своєї милої. ✓	Нічний спосіб життя ведуть і сич і сова. ✓	Природа оберігає й застерігає людину від злих помислів, учинків, робить її благородною, щедрою, здоровою, й навіть мудрою. ✓
У наших ріках водяться різні породи риб: а саме шука, лин, лящ, сом. ✓	На все осінь щедра на кавуни, і на дощі, і на холодні роси. ✓	Мемуари, щоденники, листи, усе це джерела для вивчення історії. ✓	Я в пісні молодість знайду, і довго-довго буду з нею. ✓	Крізь темну ніч шумів весняний дощ і в унісон із ним шуміли сосни. ✓

Mv Answers

Back

Крім того, є багато інших онлайн-платформ, які допомагають вивчити українську мову в ігровій формі. Наприклад, на сайті LearningApps.org можна знайти завдання для вивчення пунктуації. Також вікторини – це чудовий спосіб перевірити знання. Змагальницький дух підвищить мотивацію дітей. Наприклад, можна використати «Kahoot». Це онлайн-платформа, яка дозволяє створювати ігрові вікторини з різних предметів. Вчителі можуть створювати власні тести або користуватися готовими вікторинами для перевірки знань учнів. «Quizziz» – це ще одна онлайн-платформа для створення ігрових тестів та вікторин. Вона дозволяє вчителям створювати запитання з української мови та проводити змагання між учнями.

Отже, предметна компетентність з української мови охоплює знання, вміння та навички, необхідні для ефективного володіння мовою. Її ключовими складовими є синтаксична та пунктуаційна компетентності. Синтаксична компетентність передбачає здатність учнів користуватися усною й писемною літературною мовою, володіти різними синтаксичними мовними одиницями. Вона формується через вивчення правил побудови речень, синтаксичного аналізу, вживання різних частин мови. Пунктуаційна компетентність є важливим елементом правописної грамотності. Вона передбачає вміння учнів інтонаційно оформлювати усне мовлення на письмі та є ключовим фактором у формуванні їхньої мовленнєвої компетентності.

Вивчення пунктуації при однорідних членах речення в українській школі розпочинається з 5-го класу і поступово ускладнюється протягом наступних років. Учні ознайомлюються з правилами вживання розділових знаків, вчать їх використовувати на практиці, аналізують речення з однорідними членами.

Для формування пунктуаційної компетентності використовують різноманітні вправи, які можна поділити на такі типи:

- Вправи на розпізнавання однорідних членів речення: визначення однорідних членів речення, пояснення їх ролі в реченні.
- Вправи на розстановку розділових знаків: розстановка розділових знаків у реченнях з однорідними членами.

- Вправи на пояснення вживання розділових знаків: пояснення правил вживання розділових знаків у реченнях з однорідними членами.
- Творчі вправи: складання речень з однорідними членами, використання різних сполучників, узагальнювальних слів тощо.

Використання різноманітних типів вправ сприяє кращому засвоєнню правил пунктуації та формуванню стійких навичок їх застосування.

Важливо зазначити, що формування пунктуаційної компетентності неможливе без ґрунтового знання синтаксису. Тому вивчення цих двох розділів мовознавства має йти паралельно.

Отже, формування пунктуаційної компетентності в українських школах відіграє важливу роль у вдосконаленні загальної мовної культури учнів та розвитку їхньої здатності ефективно спілкуватися як усно, так і письмово. Розуміючи правила вживання розділових знаків, зокрема в реченнях з однорідними членами, учні набувають інструментів для чіткого та точного вираження своїх думок, дотримуючись норм і стандартів сучасної української літературної мови.

Поступове введення правил і практики пунктуації, починаючи з 5-го класу та поступово ускладнюючись протягом наступних років, гарантує, що учні отримають ґрунтовну підготовку в цій галузі. Застосування різноманітних типів вправ, від визначення однорідних членів до складання речень з відповідними розділовими знаками, сприяє всебічному розумінню матеріалу та закріплює практичні навички застосування.

Крім того, інтеграція інтерактивних технологій, таких як онлайн-платформи та навчальні ігри, додає захопливий та динамічний вимір до навчального процесу, роблячи його більш приємним та стимулюючим для учнів. Ці інструменти не лише надають різноманітні можливості для практики, але й дозволяють проводити персональне оцінювання та відстежувати прогрес, даючи можливість вчителям адаптувати свою роботу до індивідуальних потреб.

Розвиток пунктуаційної компетентності є важливою складовою мовної освіти, що дає змогу учням орієнтуватися в тонкощах письмового вираження та змістовно брати участь у різних комунікативних контекстах. Завдяки поєднанню ефективних методів навчання, різноманітних вправ та інноваційних технологій викладачі можуть успішно сформувати цю навичку та підготувати учнів до досконалого володіння українською мовою протягом усього життя.

ВИСНОВКИ

Під час виконання курсової роботи було здійснено аналіз теоретичних основ вживання розділових знаків при однорідних членах речення та вивчено сучасний стан методики навчання учнів ЗЗСО пунктуації в цьому контексті. На основі цього аналізу була розроблена методика навчання учнів, спрямована на ефективне оволодіння правилами пунктуації та вміння коректно вживати розділові знаки.

Цільовою метою дослідження було забезпечення засвоєння учнями правил пунктуації при однорідних членах речення та їх уміння застосовувати ці правила у практичній діяльності. Для досягнення цієї мети були вирішені такі завдання: аналіз теоретичних засад вживання розділових знаків при однорідних членах речення; вивчення сучасного стану методики навчання учнів пунктуації в цьому контексті; розробка власної методики навчання; експериментальне перевірка її ефективності. Результатом роботи стало встановлення того, що пунктуація не лише розділяє текст на логічні частини, але й сприяє чіткому висловленню думок, надає мовленню емоційного забарвлення та допомагає уникнути непорозумінь. Особливу увагу було приділено правилам вживання розділових знаків при однорідних членах речення, оскільки це важливий аспект грамотності письма. В процесі дослідження було виявлено, що ефективність навчання пунктуації значно підвищується за умови застосування різноманітних методик, інтерактивних технологій та ігор. Важливим елементом є поступове введення правил пунктуації та систематичне закріплення отриманих знань.

Загальні висновки вказують на те, що формування пунктуаційної компетентності в учнів є важливим завданням мовної освіти, що сприяє розвитку їхньої здатності ефективно спілкуватися та виразно висловлювати свої думки як усно, так і письмово. Адекватне використання пунктуаційних правил та вміння вживати розділові знаки відповідно до контексту є важливим елементом грамотного письма та мовлення.

РЕЗЮМЕ

Дана курсова робота присвячена розробці методики навчання учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) правилам пунктуації при однорідних членах речення. Мета дослідження полягає в тому, щоб створити ефективний педагогічний інструмент, який допоможе учням засвоїти правила вживання розділових знаків та навчити їх коректно використовувати під час написання текстів.

У роботі були сформульовані чотири основні завдання: аналіз теоретичних аспектів вживання розділових знаків при однорідних членах речення; вивчення сучасного стану методики навчання пунктуації в українських ЗЗСО; розробка власної методики навчання; експериментальна перевірка ефективності розробленої методики.

Результати дослідження показали, що пунктуація є важливим елементом грамотного письма та мовлення, що сприяє чіткому висловленню думок та надає текстам емоційного забарвлення. Вивчення правил пунктуації при однорідних членах речення виявилось необхідним для формування мовної компетентності учнів.

Розроблена методика навчання включає в себе різноманітні вправи та завдання, спрямовані на систематичне закріплення та практику правильного вживання розділових знаків. Використання інтерактивних технологій та ігор сприяє підвищенню інтересу учнів до навчання та активізації їхнього навчального процесу.

Загальні висновки роботи підкреслюють важливість формування пунктуаційної компетентності в учнів як одного із ключових елементів мовної освіти. Правильне використання розділових знаків при однорідних членах речення допомагає уникнути непорозумінь та чітко висловити свої думки як усно, так і письмово.

RESUME

This coursework dedicated to developing a teaching methodology for secondary school students on punctuation rules concerning coordinate clauses. The research objective is to create an effective pedagogical tool that will help students master the rules of punctuation and learn to apply punctuation marks correctly in their writing.

The study formulated four main tasks: analyzing the theoretical aspects of using punctuation marks in coordinate clauses; studying the current state of punctuation teaching methodology in Ukrainian secondary schools; developing our own teaching methodology; experimentally testing the effectiveness of the developed methodology.

The research results showed that punctuation is an important element of proficient writing and speaking, aiding clear expression of thoughts and adding emotional color to texts. Studying punctuation rules for coordinate clauses proved necessary for fostering language competency in students.

The developed teaching methodology includes various exercises and tasks aimed at systematically reinforcing and practicing the correct usage of punctuation marks. The use of interactive technologies and games enhances student interest in learning and activates their educational process.

The general conclusions of the work underscore the importance of developing punctuation competency in students as a key element of language education. Proper use of punctuation marks in coordinate clauses helps avoid misunderstandings and clearly express thoughts both orally and in writing.

Thus, the work makes an important contribution to the development of punctuation teaching methodology in Ukrainian secondary schools and contributes to improving the quality of language education for students.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Башманівська, Л. А. & Білоус, Н. М. (2013). *Практикум з методики викладання української літератури: навчально-методичний посібник*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Бібік, Н. М. (2018). *Нова українська школа: poradnik dla vchitelja*. Літера ЛТД.
- Вегеш, А. І. (2022). *Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: методичний посібник для студентів 4–5 курсів філологічного факультету*. Ужгород.
- Голуб, Н. Б. *До проблеми предметної компетентності з української мови в закладах загальної середньої освіти*. Інститут педагогіки НАПН України. Взято 12 березня 2024 з <https://lib.iitta.gov.ua/710546/1/Голуб.До%20проблеми%20предметної%20компетентності.pdf>
- Голуб, Н. Б. (2015). Підходи до навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*, 3(155), 2–10.
- Грищенко, А. П., Мацько, Л. І., Плющ, М. Я., Тоцька, Н. І., & Уздиган, І. М. (1997). *Сучасна українська літературна мова. Підручник*. Вища школа.
- Закон України "Про освіту" № 2145-ВР (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- Закон України "Про повну загальну середню освіту" № 463-ІХ (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>.
- Зелена, І. (2005). *Вибір способів і характеру навчання правопису*. Нова педагогічна думка, 3, 37–41.
- Калмикова, Л. О. (2003). *Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти* : Навч. посібник.: НМЦВО.
- Ковтюх, С. Л. (2007). *Репетитор (як навчитися грамотно писати) : навч. посібн.* 2-е вид., випр. і допов, ВД «Професіонал».
- Кононенко, В. І. (2004). *Однорідні члени речення*. В Українська мова:

- енциклопедія. Вид. 2-ге. Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана (с. 427).
- Костів, О., & Сколоздра-Шепітко, О. (2018). *Методика викладання української мови : Навчально-методичний посібник. Для студентів українського відділення філологічного факультету.*
- Молодик, К., & Усачова, Д. (2023). *Уроки української мови у Wordwall: 10 простих вправ для онлайн-навчання. Нова українська школа. Веб-ресурс НУШ. <https://nus.org.ua/articles/uroky-ukrayinskoyi-movy-u-wordwall-10-prostyh-vprav-dlya-onlajn-navchannya/>.*
- МОН. *Перелік навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, для використання в освітньому процесі у 5-11 класах закладів загальної середньої освіти.* Google Docs. <https://goo.gl/93BNko>.
- НУШ. *Зміст освіти з української мови й літератури: які є програми для 5-9 класів та чи вдалося їх розвантажити (частина перша). Нова українська школа.* Взято 11 березня 2023 з <https://nus.org.ua/articles/zmist-osvity-z-ukrayinskoyi-movy-j-literatury-yaki-ye-programy-dlya-5-9-klasiv-ta-chy-vdalosya-yih-rozvantazhyty-chastyna-persha/> .
- Освіта.UA. *УКРАЇНСЬКА МОВА. Програма для 5-9-х класів ЗНЗ.* Взято 25 березня з <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56134/> .
- Пономарів, О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю. та ін. (2008). *Сучасна українська мова* (за ред. О.Д. Пономарева). 4-те вид. Либідь.
- Савченко, І. С. (2006). *Пунктуація сучасної української мови.* Відлуння- Плюс.
- Савченко, І. С. & Шитик, Л. В. (2006). *Пунктуаційний розбір речення і тексту.* Відлуння-Плюс.
- Сидоренко, В. (2015). *Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 7-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми.* *Українська мова і література в школі, 1, 7–19.*
- Степаненко, М. І. (2024). *Пунктуація.* У *Енциклопедія Сучасної України.* Ред. :

Дзюба І. М., Жуковський А. І., Железняк М. Г та ін. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.

<https://esu.com.ua/article-882603>

Тунда, Т. А. (2021). *Формування предметної компетентності на уроках української мови та літератури в контексті інноваційного освітнього простору (з досвіду роботи)*.

<http://surl.li/xfqpr>

Шульжук, К. Ф. (2004). *Синтаксис української мови: Підручник*. ВЦ "Академія".

Wordwall - Create better lessons quicker. *Розділові знаки при однорідних членах речення.* Взято 11 березня 2024

з <https://wordwall.net/resource/4265080/розділові-знаки-при-однорідних-членах-речення> .